

Transformation

Analyse og værdisætning af Toldkammerbygningen i Esbjerg

04.03.2022

Afgang F22 - KTR

13.027 anslag

Ida Marie Paaske Bühring

Studie nr. 160271

Betegnelse

Analyse og værdisætning af funktionstømt bygning.

Fredningsstatus

Hverken fredet eller bevaringsværdig.

Besigtigelsesdato

08.02.2022

Opførelsesår

1984

Besigtiget af

Ida Marie Paaske Bühring

Arkitekt

Jacob Blegvad Arkitektkontor

Matr. nr

1207

Anvendelse

Tidligere toldkammerbygning ved Esbjerg Havn.
Funktionstømt siden 2013.

Gadenavne

Adgangsvejen 3

Kommune

6700 Esbjerg Kommune

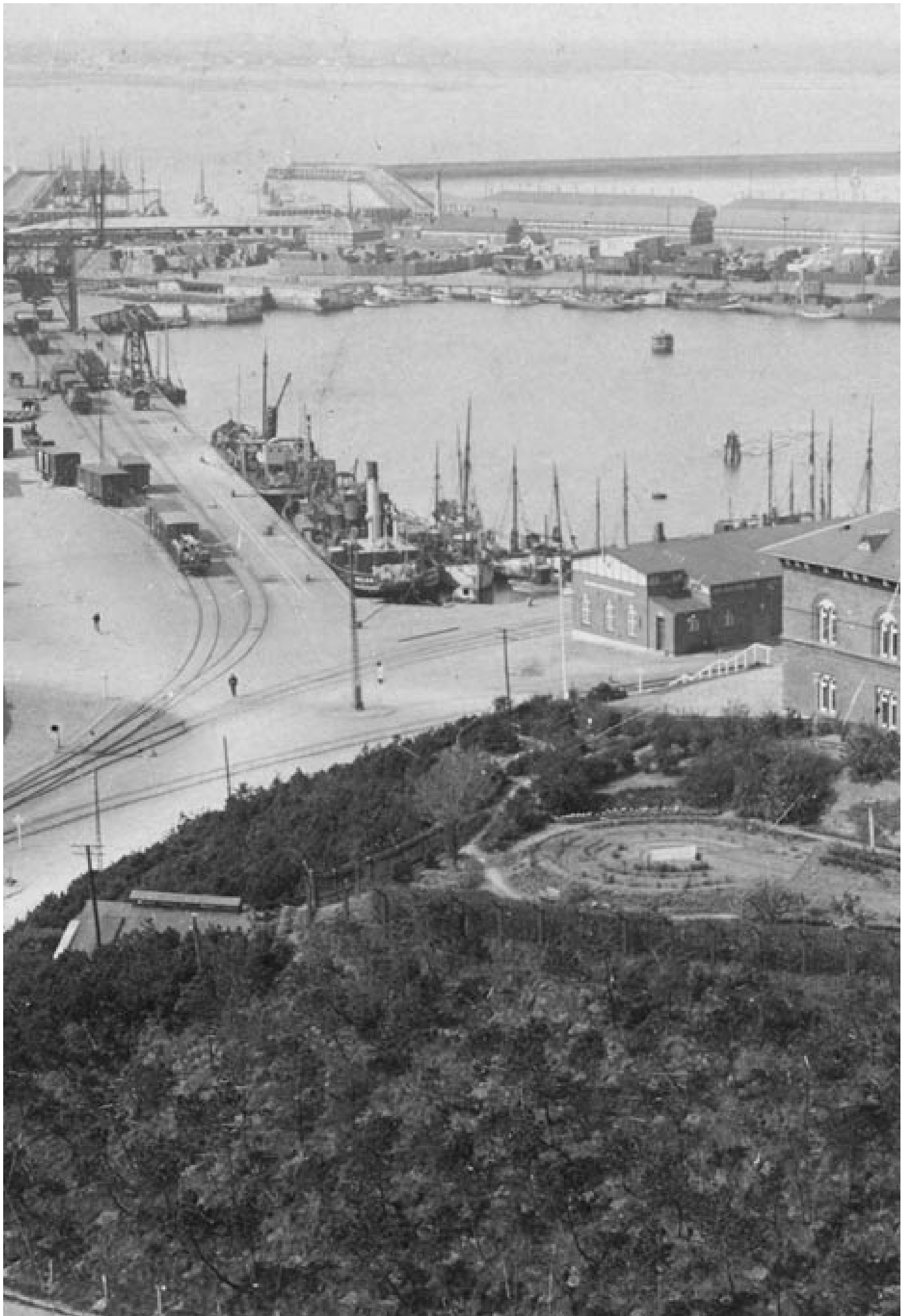
Indledning

Den hurtige og konstante udvikling, der har været i Esbjerg siden havnebyggeriets start i 1868, har gjort, at der er klare linjer mellem havn og by. Byen er opstået på grund af havnen og har udviklet sig i takt med havnens mange udvidelser.

I området findes der forskellige typologier, som placerer sig i tre områder: byen, havnen og det skrående midt i mellem, kanten.

Her på kanten ligger Esbjergs tidligere Toldkammerbygning, der nu står funktionstømt.

I denne analyse og værdisætning fokuseres der på Esbjergs historie og den tidligere Toldkammerbygning. Herunder bygningens tilstand, problematikker, og kvaliteter.

HISTORISK ANALYSE

ESBJERGS HISTORIE

Gennem de seneste 150 år er Esbjerg vokset fra at være en lille by med 23 indbyggere, til i dag at være Danmarks femtestørste by med godt 72.000 indbyggere.

I 1864 tabte Danmark den 2. Slesvigske Krig og måtte afstå Holsten, Lauenborg og Slesvig. Dette betød også tabet af Altona Havn, den største vestvendte havn i Danmark.

En havn var vigtig at have på den danske vestkyst og man undersøgte derfor forholdene for, hvor en ny havn kunne placeres. Området ud for Esbjerg viste sig at være et godt sted med kraftig strøm og god dybde, helt ind til kysten. Derudover var landet bag kysten ideelt for jernbanebyggeri.

I 1868 beslutter Rigsdagen at bygge Esbjerg Havn og man går derefter i gang med opførelsen af Dokhavnen, samt jernbanen. Havnen og jernbanen gik hånd i hånd, da de begge havde stor betydning for den danske eksport af landbrugsvarer. Disse varer blev fragtet gennem landet med jernbanen til Esbjerg, hvorefter de blev udskibet fra havnen.

I starten var størstedelen af fragten til England, men gennem årene er Esbjerg Havn blevet forbundet med resten af Europas rutenetværk.

HAVNENS UDVIKLING

Da Dokhavnen i 1878 står færdig har Esbjerg Havn 250 meter havnekaj, men allerede i 1888 besluttes det at udvide havnen. Der opføres en fiskerihavn, som allerede i 1901 igen bliver udvidet. Denne bliver udvidet med et tredje bassin i 1917, et fjerde i 1932 og et femte bassin i 1964. Fiskeriet er i 1969 på sit højeste i Esbjerg Havn med 604 skibe. Esbjerg er på denne tid en af landets vigtigste havne for eksport af landbrug og fiskeri.

I 1971 finder DUC, Dansk Undergrunds Consortium, olie i Nordsøen, hvilket sætter gang i offshore industrien i havnen. Flere større olie- og gasvirksomheder slår sig ned i Esbjerg og skaber flere arbejdspladser på havnen.

I år 2000 opstod endnu et nyt forretningsområde, og nu er vindenergien er det nye i Esbjerg. Havnen bliver udvidet igen i 2013, og har nu 12 kilometer havnekaj.

I dag står havnen blandt andet for håndtering og udskibning af havvindmøller til hele verden. Havnen har med sine godt 270 virksomheder, cirka 8.000 arbejdspladser, som stadig i dag er altafgørende for Esbjerg som by.

BYENS UDVIKLING

Oprindeligt var det ikke meningen at Esbjerg skulle blive en by. De første til at bosætte sig på området, var arbejderne på havnen, der købte små stykker jord i området.

Opførelsen af jernbanen og havnen gav flere arbejdspladser, og efter to års havnebyggeri boede der i 1870 cirka 500 mennesker på området. Allerede ti år efter var indbyggertallet på 1500 i Esbjerg. Den voksende by satte gang i handelslivet og i takt med, at fiskerihavnen voksede, kom der også købmænd, slagtere og bagere til byen.

Industrialiseringen i Danmark havde også betydning for tilflytningen til byen. Esbjerg blev set som et sted, hvor chancerne var bedre. Indbyggertallet var fortsat voksende og det samme var byen. Der blev opført en skole, kirke og ting- og arresthus.

I 1901 boede der godt 13.000 mennesker i Esbjerg, men med den store udvikling på havnen og interessen for byen var tallet voksende. I 1970 var indbyggertallet femdoblet og Esbjerg blev Danmarks femtestørste by.

HISTORISK ANALYSE

VELFÆRDSSAMFUNDET, JACOB BLEGVAD ARKITEKTKONTOR OG PERGODEBYGNINGERNE

I perioden for opførelsen af byggeriet var der stor fokus på velfærdssamfundet i Danmark. Boliger, uddannelses institutioner og den offentlige sektors egne bygninger, var blandt andet en stor del af periodens arkitektur, hvor betonbyggeri var det primære element i størstedelen af velfærdssamfundet arkitektur. Betonelementerne kunne præfabrikeres opstod en helt ny arbejdsgang og byggeriet tog fart.

Det samme er gældende for Toldkammerbygningen i Esbjerg Havn, tegnet af Jacob Blegvad.

Allerede i 1960'erne startede Jacob Blegvad sit arbejde med præfabrikerede betonelementer, hvor et nyt byggesystem, "Conbox-projektet", blev udviklet. Dette projekt bestod af præfabrikerede betonelementer i et lukket system med skiver og flader - og meget sit eget princip.

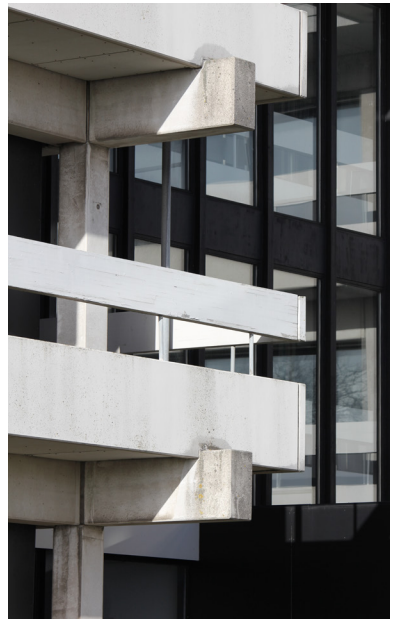
I de følgende år blev der fortsat videreudviklet og arbejdet med den industrielle byggeteknik, hvilket inspirerede Blegvad til at arbejde videre med det. Hans mål var *"at få industrialiseringen til at arbejde for en humanistisk udvikling af samfundet."*

Det første projekt Jacob Blegvad Arkitektkontor realiserede, ud fra denne byggeteknik, var Hasseris Bymidte. Byggeriet blev opført med synlige modulære betonsøjler- og bjælker, en svalegang og et pergodetag. Facaderne blev opbygget som curtainwall. Den simple bygningskonstruktion var enkelt og åbent, i modsætning til Conbox-projektet, for her blev der bygget med standardelementer fra den danske betonvare industri.

Projektet var en stor succes for tegnestuen - og Blegvad fortsatte herefter med at tegne projekter med samme type konstruktion, svalegange og pergodetag. Dette ses blandt andet ved toldkammerne i Odense og Esbjerg.

Toldkammerbygningen i Esbjerg stod i 1984 færdig og vandt her en pris for "god arkitektur" af Esbjerg Byfond.

Efter nogle år flyttede toldvæsenet igen ud, og bygningen husede da flere forskellige firma indtil de i 2013 også flyttede. Toldkammerbygningen står i dag funktionstømt, og har gjort det siden 2013.

TEKNISK ANALYSE

BYGNINGENS YDRE

Toldkammerbygningen fra 1984 er et modulært betonbyggeri, med støbte præfabrikerede dele, som er sammenføjet på stedet. Betonsøjlerne og bjælkerne opnår gennem denne opbygning styrke og stabilitet. Etagedækkene er TT-dæk, der er placeret oven på dette grid af søjler og bjælker.

Facaden er placeret bag disse elementer, hvormed dele af konstruktionen står eksponeret. Derudover er facadefelterne lavet som curtainwall og er dermed ikke en del af den bærende konstruktion. Felterne er udfyldt med båndvinduer, der løber hele vejen rundt bygningens facader. Derudover er brystningen under disse beklædt af asbestcementplader.

Rundt om bygningen løber også en svalegang af beton og med gelænder i lamineret træ. Faldet på gulvet er mod afløbet, som er placeret helt inde ved facaden. Dette har resulteret i fugtproblemer omkring den blottede konstruktion ved svalegangene, specielt ved den nordvendte facade.

Pergodetaget på bygningskomplekset er beklædt med røde teglsten på en trækonstruktion af præfabrikerede gitterspær. Ved tagudhænget er der beklædt med asbestcementplader.

Tilknyttet den store toldkammerbygning er der tre små cykelskure. Disse er bygget op af betonsøjler, træbeklædning og røde pergode tegltage.

Bygningens ydre tilstand er med betydelige fugtskader i dens ydre. Dette ses ved svalegangene, hvor der ligger vand og alger de fleste steder.

Samtidig ses det få steder at den bærende betonkonstruktion har optaget fugt. Den nordlige side af bygningens fløj 1 er værst ramt af disse fugtskader. Her ses det, at vandet er løbet ind i etagedækket og har resulteret i vandskader på 1 sal. Derudover fremstår facadens brystning som slidt og med alger.

TEKNISK ANALYSE

BYGNINGENS INDRE

Indvendig bærer ruminddelingen præg af bygningens tidligere funktion, som kontorbygning. Begge længer er med mindre rumligheder, der alle har dagslys. Bygningskroppene er bundet sammen af en mindre bygningskrop, der virker som ankomstområde. Omkring dette "centrum" finders en stor trappe, elevatorer, samt badeværelser til hele bygningen. Derudover er der i gavlene to betonkerner med trapperum.

Ruminddelingen er af lette gipsvægge med fyrtræs stolper, der er trukket tilbage fra betonsøjlerne. Disse kan let fjernes eller flyttes på, hvilket også er gældende for de nedhængte lofter.

Gulvene er linoleumsgulve, undtaget af badeværelser, hvor vægge og gulve er flisebeklædte.

Tilstanden for bygningens indre er forskellig.

Generelt er rummene i fin stand med fine loftsplader, linoleums gulve og hvide lyse overflader. Dog ses det få steder, at vandet er trængt ind og har ødelagt vægge og gulve.

OMRÅDET

Toldkammerbygningen er placeret på kanten mellem by og havn i Esbjerg. Dette er et overvejende grønt område i byen og også de nære omgivelser for bygningen er overvejende grønt eller parkeringspladser. På den nordlige side af bygningen er et smalt parklignende område.

Området er i god tilstand, med gode grønne arealer for lokalbefolkningen. Området fremstår derimod som privat område og bliver derfor ikke brugt. Selv de mange parkeringspladser udenfor bygningen står tomme det meste af tiden.

ARKITEKTONISK ANALYSE

KANTEN

Toldkammerbygningen er placeret på kanten mellem by og havn. Dette område er ikke tilknyttet en specifik typologi og er helt sit eget.

Bygningerne på dette området er hverken tilknyttet byens eller havnens arkitektur, hvilket fremstår tydeligt, når man ser på Esbjerg musikhus, men også den tidligere Toldkammerbygning.

BYGNINGENS YDRE

Bygningskomplekset består af to længer, der er bindes sammen af en smal, mindre bygningskrop i midten. Toldkammerbygningen er placeret på kanten mellem by og havn i Esbjerg, hvor der er stor variation i landskabet. Bygningen er derfor placeret som et led i landskabet, ind i terrænet. Dette ses i kælderetagen, hvor der er direkte udgang mod syd, mens der mod nord er fuld betonmur og kælderskakte.

De to længers facader fremstår overvejende med horisontale træk, hvorimod den tværliggende, samlende del af bygningen har høje, vertikale vinduespartier.

I facaden ses den synlige konstruktion, der skaber en tydelig takt og understreger den modulære opbygning. Søjlernes takt danner felter i facaden. Sorte flader med båndvinduer udfylder felterne og skaber kontrast mellem de primære og sekundære bygningselementer.

Takten findes både horisontalt og vertikalt, som en opbygning i lag. Svalegangene trækker sig her frem og skaber den tydelig horisontal opdeling i facaden, med deres hvide træværn.

Skyggen fra disse skaber en dyb og skarp reliefvirkning i facaderne, og opdelingen bliver tydeligere.

Afslutningsvis fremstår hele bygningskompleksets røde pergodedag fremmed for bygningens konstruktive og arkitektoniske logik.

BYGNINGENS INDRE

Konstruktionen giver bygningens indre en åben grundplan og gør den fleksibel for, hvilke funktioner den kan rumme.

Det store trapperum i midten skaber opmærksomhed på ankomsten og gør det til knudepunktet for bygningen. Herfra ledes man videre ud til de lange gange med lokaler på begge sider.

Den nuværende rumopdeling er, på baggrund af bygningens tidligere funktion, opdelt i mange små og forholdsvis ens rumligheder. Der med få undtagelser, hvor fællesarealer skubbes ud i gangarealet og skaber større gennemlyste rum.

Generelt er det lyse farver og flader der er gennemgående i bygningen, og kun ved det centrale trapperum er der brugt farver. De indre rum fremstår nærmest klinisk og uden menneskeligt liv. Det er tydeligt ved dens indre, at bygningen har stået tomt længe.

VÆRDISÆTNING

TOLDKAMMERBYGNINGEN

Den tidligere toldkammerbygning er fra 1984 og har endnu ikke nået en alder, hvor fredning og bevaringsværdier drøftes. Derudover er det en generel diskussion om bygninger fra denne periode overhovedet skal bevares.

Bygningens konstruktion er den del, som bør bevares. Den modulære opbygning af betonelementer gør bygningen fleksibel skaber mulighed for mange forskellige funktioner. Det at bygningens konstruktive logik er så åben for ændringer, kan være det, der redder denne type bygninger fremover.

Det er vigtigt at se på denne konstruktion som noget der er produceret til at holde mange år, også selvom bygningens udseende, andre materialer og funktioner ændres gennem årene.

OMGIVELSERNE

De nære omgivelser ved bygningen er den trafikerede vej, Adgangsvejen, hvor der er meget tung trafik, og som ikke er god for bløde trafikanter.

Foran bygningen mod syd er der et stort areal med parkeringspladser, hvor der med fordel kunne laves rekreative områder for lokalbefolkningen.

På den nordlige side findes der et grønt offentligt stiområde med offentlig adgang.

ANBEFALINGER

TOLDKAMMERBYGNINGEN

Det anbefales at bevare den eksisterende betonkonstruktion, uanset hvilken ny funktion der tilknyttes området. Der foretages dog reparationer, hvor det er nødvendigt.

Derudover bør bygningen få en ny funktion, som kan være med til at aktivere området. I dag står den attraktive grund og bygningen tom og forladt.

Det foreslås at man udnytter nærområdet, så det bliver mere attraktivt for lokalsamfundet.

LITTERATUR

DOKUMENTAR

DR2, *Opdagelsen af Jylland: Esbjerg vokser frem*, 2014.

LITTERATUR

COBE Arkitekter, *Landgangen*. <https://cobe.dk/place/landgangen>

Deplazes, Andrea, *Constructing Architecture, Material Processes Structures A Handbook*. Fourth edition, Birkhäuser, 2018.

Esbjerg Havn, *Historie*. <https://portesbjerg.dk/da/om-esbjerg-havn/historie>

Esbjerg kommune, Esbjergs Byhistoriske Arkiv, *Historien kort fortalt*. <http://eba.esbjergkommune.dk/esbjergs-historie/historien-kort-fortalt.aspx>

Esbjerg kommune, *Lokalplan for indre by i Esbjerg 2019, Lokalplan for Esbjerg Havn 2000, Lokalplan for området afgrænset af Havnegade, Englandsgade, Østre havnevej og Hulvejen 1993*.

<https://lokalplaner.esbjergkommune.dk/lokalplan-for-en-del-af-den-indre-by-i-esbjerg/>

https://dokument.plandata.dk/20_1028687_APPROVED_1172585581564.pdf

https://dokument.plandata.dk/20_1028266_APPROVED_1172224727209.pdf

Freja Ejendomme, *Adgangsvejen 3*, <https://freja.biz/ejendom/adgangsvejen-3>.

Henning Larsen, *Vi skal transformere Esbjerg Bypark*, 18.06.2019. <https://henninglarsen.com/da/news/archive/2019/06/18-winning-design-transforms-not-just-a-park-but-a-city-s-identity/>

Iversen, Erik. *Jacob Blegvad: arkitekt i den moderne tid*, 2018.

Sverrild, Poul. Slots- og Kulturstyrelsen, *Velfærdssamfundets bygninger*, 2008. https://slks.dk/fileadmin/user_upload/kulturarv/publikationer/emneopdelt/bygninger/aarshefte/2008/velfaerdssamfundets_bygninger.pdf